

فرهنگ

فارسی - آذربایجانی

فارسجا - آذربایجانجا سؤزلوک

بهزاد بهزادی

نشر نخستین

تهران ۱۳۸۴

۱۳۸۴

بهرادی، بهزاد - ۱۳۰۶ -

فرهنگ فارسی - آذربایجانی. نارسجا - آذربایجانجا سوژلوق / بهراد بهرادی. - تهران: نخستین، ۱۳۸۳
۲ ج. در یک مجلد.

فهرستنامه براساس اطلاعات فیبا.

چاپ قبلی این کتاب توسط نشر نخستین به صورت دوره دو جلدی منتشر شده است.
چاپ دوم.

۱. فارسی -- واژه‌نامه‌ها -- ترکی آذربایجانی. الف. عنوان.
۴۹۴/۳۶۱۲ ف ۹ ب/۲۱۲ PL ۴۴

۱۳۸۳

م ۸۲ - ۱۷۹۳۵

کتابخانه ملی ایران

۱۳۸۵

نشر نخستین خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۹۲ تلفن: ۶۴۱۸۹۷۹

فرهنگ فارسی - آذربایجانی (فارسجا - آذربایجانجا سوژلوق)

بهزاد بهرادی

چاپ دوم: زمستان ۱۳۸۳ تبریز: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ: چاپخانه نوبهار

صحافی: سازمان چاپ و انتشارات

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

حق چاپ محفوظ است

به مناسبت چاپ دوم

تقارن تصویب‌نامه وزارت علوم درباره‌ی اجازه تأسیس دوره‌ی لیسانس زبان و ادبیات ترکی آذربایجانی در دانشگاه‌های ایران، با نایاب شدن نسخه چاپ اول فرهنگ فارسی - آذربایجانی اقدام برای تمدید چاپ آن را پیش آورد.

استقبال روزافزون از این فرهنگ نیز مشوق ما برای تجدید چاپ فرهنگ فارسی - آذربایجانی بود. با توجه به اینکه تحصیلات ترکان ایران به زبان فارسی بوده و تدریس به زبان مادری هنوز صورت رسمی و اجباری نیافته است، علاقه‌مندان به زبان آذربایجانی با همت والا از طریق خودآموزی قواعد و ظرایف زبان را می‌آموزند. بدین جهت روشنگرکار، شاعران و نویسنده‌گان ما به استعمال واژه‌ها و اصطلاحات فارسی عادت کرده‌اند. برای یافتن معادل‌های مناسب ترکی آنها نیاز می‌برم به مراجعه به فرهنگ لغات و منابع مورد اطمینان دارند. طبق اطلاع شیفتگان زبان آذربایجانی، علاوه بر مراجعه به فرهنگ لغات در موارد لزوم، مطالب این فرهنگ‌ها را مطالعه و بررسی نموده و یادداشت‌های مورد نیاز خود را فراهم می‌نمایند و به این طریق دانش و مهارت خود را در یادگیری و به کار بردن ظرایف زبان ارتقا می‌دهند.

بنا به ملاحظات مذکور، نظر به فوریت تجدید چاپ فرهنگ فارسی - آذربایجانی اصلاحات تکمیلی به چاپ سوم موکول شد که با استفاده از نظریات و راهنمایی دانشمندان و خوانندگان محترم محتویات کتاب با مقتضیات روز تطبیق داده شود.

در چاپ دوم با بهره‌گیری از تجربیات ناشران لغت‌نامه‌ها، روش‌های نوین به کار گرفته شد. از جمله فرهنگ فارسی - آذربایجانی که در چاپ اول در دو جلد تهیه شده بود، در تجدید چاپ بدون کم و کاست، در یک جلد تقدیم خوانندگان گردید، زیرا تدوین فرهنگ در یک جلد از لحاظ سهولت مراجعه برتری‌هایی دارد.

موقع رامقتنم شمرده از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که مقدار قابل توجهی از چاپ اول این فرهنگ را خریداری نموده و در کتابخانه‌ها در دسترس علاقه‌مندان قرار دادند، سپاسگزاری می‌نماید.

پیشگفتار

با تقدیم «فرهنگ فارسی- آذربایجانی» توفیق حاصل شد که مجموعه‌ای از فرهنگ آذربایجانی و فرهنگ‌های دوزبانه فارسی و آذربایجانی در دسترس علاقمندان قرار گیرد. کار دشواری بود ولی خوشوقتی نیل بهدف و اشتیاق وافر خدمت به زبان مادری مشکلات را قابل تحمل نمود، علاوه بر پیچیدگیهای تدوین، کار خسته‌کننده و وقت‌گیر چند بار غلط‌گیری و تدارک امور چاپ و نشر نیز به عهده مؤلف بود، هزینه سنگین آنرا نیز مؤلف تأمین کرد.

درست است که در کشور ما چند ده میلیون نفر به زبان آذربایجانی تکلم می‌کنند. اما عدم امکانات آموزشی و تحصیلی به زبان آذربایجانی و بی‌سوادی... استفاده کنندگان از آثار به زبان آذربایجانی را محدود می‌کنند و تیراز کمتر موجب افزایش قیمت فروش کتاب و محرومیت علاقمندانی که بضاعت مالی ندارند می‌گردد.

امید است در اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اسباب تحصیل به زبان آذربایجانی در مقاطع تحصیلی فراهم گردد و نیز وزارت ارشاد اسلامی همانگونه که وعده داده است با خرید تعدادی از کتب متشره و تحويل آن به کتابخانه‌ها امکانات استفاده از آنها را برای همه تدارک ببیند.

انتشار کتب مرجع و گسترش چاپ مطبوعات و کتب به زبان آذربایجانی از ضروریات عصر ماست. در گذشته به این قبیل فعالیت رنگ سیاسی می‌زدند و قلم‌ها را می‌شکستند. چندی است که بعضی رادبوهای بیگانه و اقمار آنها تبلیغات شومی را راه انداخته‌اند. خوشبختانه مردم آذربایجان و حکومت جمهوری اسلامی ایران هوشیارانه عمل می‌کنند و با اجرای نکلیفی که قانون اساسی بر عهده آنها گذاشته است توطئه مغرضین را نقش بر آب خواهند کرد.

در این مقدمه به چند مطلب اجمالاً اشاره می‌شود و بحث تفصیلی در این موضوعات و بررسی همه‌جانبه آن از طرف صاحب نظران به سود زبان آذربایجانی است:

زبان آذری از دو سو در معرض تأثیرپذیری است: زبان فارسی و زبان ترکی (ترکیه). زبان فارسی در نقش زبان رسمی و اداری و زبان تحصیلی و هر دو زبان با اجرای برنامه‌های گستره رادیو و تلویزیون و مهاجرت‌ها... موجب می‌گردد که لغات فارسی و ترکی بیشتری وارد زبان آذری گردد و تلفظ لغات به طرز گویش فارسی و یا ترکی گرایش پیدا کند و دگرگونی‌هایی مغایر با طبیعت زبان پدیدار گردد. قانون هماهنگی اصوات که یکی از خصوصیات ذاتی زبان آذربایجانی است تحت تأثیر تقیید از این گویش‌ها در معرض آسیب قرار دارد. چنین پدیده‌ای بیشتر در محاوره روزمره شهرنشینان مشاهده می‌شود. نویسنده‌گان آذری که تحصیلات خود را به زبان فارسی یا ترکی به پایان رسانده‌اند وظیفه مهمی بر عهده دارند و باید آگاهانه در جهت حفظ و آموزش اصول زبان آذربایجانی بکوشند.

همزمان گرایش‌هایی در زمینه پاکسازی زبان از هر نوع لغت «غیرترکی» مشاهده می‌شود و گاهی چنان افراطی که در ذیل نوشته‌های خود واژه‌نامه‌ای هم درج می‌کنند. مبادله لغت بین زبان‌ها مرسوم است و باید قواعد این مبادله رعایت گردد و علاوه بر نیاز به وام‌گیری، لغت وارد تابع قواعد دستوری زبان میزبان گردد.

نوآوری زبان را غنی می‌سازد. انتخاب واژه خودی به جای لغت خارجی فن دقیقی است و باید با رعایت قواعد دستور زبان صورت گیرد و از لغات مانوس خودی استفاده شود. پاکسازی لغات خارجی از یک زبان نه ضرورت دارد و نه ممکن است.

در فرهنگ حاضر کوشش شده است املای معادله‌های آذربایجانی تا حد ممکن با تلفظ صحیح آن مطابقت نماید و نیز در مقابل لغات عربی و فارسی معادل آذربایجانی آن آورده شود.

نکته دیگر که اشاره به آنرا مناسب می‌دانم موضوع انتقاد است. انتقاد اصولی که جهات مثبت و برجسته یک اثر را مورد بررسی قرار داده و نارسایی‌های آنرا با دلایل علمی و به قصد ارشاد خاطرنشان سازد و عاری از حب و بعض و خودنمایی باشد در اعتلای زبان و ادبیات ما نقش سازنده‌ای خواهد داشت. منقد باید صلاحیت علمی در موضوع مورد انتقاد را داشته باشد، سلیقه شخصی و اطلاعات محدود خود را معيار قرار ندهد، به قصد اظهار فضل و خودنمایی قلم به دست نگیرد. کسانی که متصلند تاثری از نویسنده‌ای منتشر شد بالجهن مالی کردن آن خود را برتر قلمداد، کنند نیشه به ریشه می‌زنند. امید آنکه نویسنده‌گان صلاحیت‌دار در معرفی و انتقاد آثار و نوشتہ‌ها پیشگام گردند و صحنه را از فرست طلبان خالی کنند.

اینک که تدوین و انتشار دوره ۶ جلدی فرهنگ آذربایجانی و فارسی-آذربایجانی و آذربایجانی-فارسی به پایان رسیده و در دسترس علاقمندان قرار دارد انتظار می‌رود دوستداران دانشمند زبان آذربایجانی و فارسی کاستی‌های آنرا به مزلف اطلاع دهند تا در چاپهای بعدی اصلاحات لازم به عمل آید. پیشایش از توجه و همکاری که مبذول خواهند فرمود سپاسگزارم.